

УДК 621.419.017

А.В. КРИЖНИЙ, д-р техн. наук (Наук. центр зв'язку та інформатизації ВІТІ НТУУ «КПІ», м. Київ),
С.В. БУГАЄВ, канд. техн. наук (Одеський нац. морський ун-т),
В.М. СЕМЕНЕНКО, канд. техн. наук (Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ)

КРУГОВА ПРОДУВКА МОДЕЛІ ПІДВОДНОЇ ЧАСТИНИ БТР-ЗУ В АЕРОДИНАМІЧНІЙ ТРУБІ

Наведено основні результати експериментальних досліджень величин сил і моментів, що діють на занурену частину легкоброньованих машин, які плавають, у разі їхнього руху в потоці.

Приведены основные результаты экспериментальных исследований величин сил и моментов, действующих на погруженную часть плавающих легкобронированных машин при их движении в потоке.

Рух по воді легко броньованих машин (ЛБМП), що плавають, найчастіше здійснюється впоперек русла ріки, а при експлуатації на великих водоймах та у прибережних зонах морів — з води до берега. Розглянуті об'єкти за своїми ТТХ призначено для самостійного подолання внутрішніх водоймищ змінної глибини, а також прибережної зони морів із відстанню від берега до 20 км. Швидкість їхнього руху може становити до 2 м/с [1].

Практично в кожному разі на занурену частину (ЗЧ) ЛБМП буде діяти сила вітру (R_w) й сила, яку викликає течією води у водоймі (V_w), (вона виникає в зв'язку з перепадом висот русла ріки, стійно-нагінним впливом вітру (СН) й коливаннями атмосферного тиску). Напрямок V_w відрізняється від діаметральної площини машини. Найбільш сильні СН явища спостерігаються в прибережних мілководних районах морів та озер, у лиманах і затоках, на гирлових надмор'ях, у дельтах рік, у частинах водоймищ, що близькі до греблі, тобто в районах можливої експлуатації ЛБМП [2].

Взаємодіючи зі ЗЧ ЛБМП, потік води викликає виникнення сили й моменту гідродинамічної природи, які приводять до зносу машини та її розворот навколо центра ваги (рис. 1).

Залежно від величини сили течії, курсу, який обрано машиною щодо потоку, й ефективності роботи рушійно-рульового комплек-

су, гідродинамічна сила й момент, який викликано нею, можуть істотно ускладнити подолання водойми, а за несприятливих випадків можуть навіть привести й до повної втрати керованості ЛБМП. Вплив косоного обтікання потоком води ЗЧ ЛБМП подовжує час подолання водної перешкоди, а в разі удару ходової частини об підводну перешкоду, для ЛБМП із невеликим надводним бортом, може привести до її затоплення або перекидання (рис. 2). Вивчення величин сил і моментів, що діють на ЗЧ ЛБМП, викладено в цій роботі.

Мета й задача дослідження — визначення коефіцієнтів поздовжнього (C_x) і поперечного (C_y) опору ЗЧ ЛБМП БТР-ЗВ, а також коефіцієнта виникаючого моменту щодо верти-

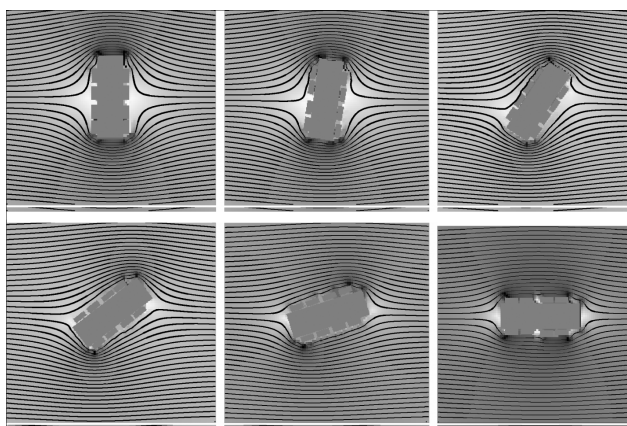

Рис. 1. Чисельне моделювання обтікання корпусу ЛБМП (у разі його положення щодо потоку від 90 до 0° і розвороту в бік правого борту)

© А.В. КРИЖНИЙ, С.В. БУГАЄВ, В.М. СЕМЕНЕНКО, 2014

Рис. 2. Положення ЛБПМ на плаву: а – Patria AMV; б – БТР-4

кальної осі, яка проходить через центр ваги (C_m) машини.

Задача, яку поставлено, досягалася рішенням наступних наукових завдань:

- виготовлення моделі ЗЧ ЛБПМ БТР-3В;
- проведення дослідження з визначення впливу швидкості потоку на величину коефіцієнтів поздовжньої (C_x) і поперечної (C_y) сил впливу на модель і моменту щодо вертикальної осі (C_{mz}) у разі кругової продувки;
- аналіз результатів дослідів.

Основна частина. Дослідження проводилися в аеродинамічній лабораторії Одеського національного морського університету (ОНМУ) під керівництвом і при особистій участі авторів.

Як об'єкт досліджень приймалася модель дубльованої ЗЧ ЛБПМ БТР-3В [3]. Модель була виконана в масштабі 1:15. Корпус моделі й колеса виконувалися з щільного пінопласту, який покрито декількома шарами суміші парафіну й воску з наступним шліфуванням.

Модель, яку досліджувано, кріпили за допомогою державки до тензOMETричного динамометра кругових продувок (рис. 3).

У якості вимірювальних приладів застосовувалися мікроманометри типу ММН-240. Продувка в аеродинамічній трубі здійснювалася за стандартною методикою, яку прийнято в ОНМУ для кругових продувок об'єктів, що плавають [4, 6], у разі положення моделі щодо потоку, якій набігає, для наступних кутів: 0, 15, 20, 45, 60, 75, 90, 105, 120, 130, 150, 160, 170, 180°.

У ході експерименту визначалися значення коефіцієнтів $C_{x\alpha}$, $C_{y\alpha}$ і $C_{mz\alpha}$. Вивчення взаємодії об'єкта, що досліджувався, з потоком повітря здійснювали за схемою експерименту з одним чинником. Кількість дослідів для кожного кута встановлення моделі визначали виникненням ефекту «автомодельного обтікання» [6].

Швидкість потоку, що набігає, представляли у вигляді безрозмірної величини на підставі рівняння Рейнольдса:

$$Re = vL/\nu, \quad (1)$$

де v – швидкість потоку; L – лінійний розмір об'єкту дослідження; ν – в'язкість.

Коефіцієнти C_x , C_y й C_m визначали для кутів встановлення (α) з рівнянь роботи [6]:

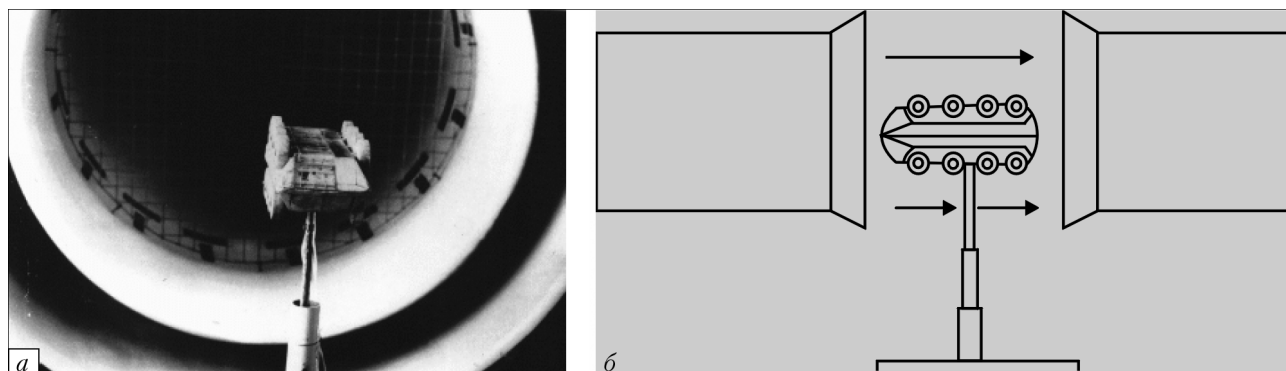

Рис. 3. Модель ЛБПМ в аеродинамічній трубі: а – фото; б – схема

Результати дослідів кругової продувки моделі підводної частини БТР-3У

R_c	C_{xa}	C_{ya}	C_{ma}	R_c	C_{xa}	C_{ya}	C_{ma}
Кут моделі $\alpha = 0^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 15^\circ$ відносно потоку			
17,4	0,9411	0	0	14,913	0,674	0,329	-0,0484
18,437	0,933	0	0	15,770	0,673	0,333	-0,0489
19,5	0,934	0	0	18,166	0,680	0,332	-0,0485
20,199	0,933	0	0	20,203	-0,6851	0,333	-0,053
Кут моделі $\alpha = 20^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 30^\circ$ відносно потоку			
14,016	0,803	0,436	-0,111	13,218	0,685	0,765	-0,091
15,244	0,817	0,454	-0,112	14,094	0,676	0,770	-0,0891
15,784	0,827	0,454	-0,108	15,158	0,684	0,765	-0,0883
17,297	0,845	0,467	-0,105	15,625	0,694	0,767	-0,0884
Кут моделі $\alpha = 45^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 60^\circ$ відносно потоку			
12,302	0,814	0,867	-0,091	12,209	0,514	1,043	-0,075
13,511	0,816	0,866	-0,089	12,973	0,524	1,009	-0,076
14,539	0,812	0,842	-0,0860	13,694	0,533	0,990	-0,074
15,343	0,818	0,852	-0,0861	14,546	0,518	0,958	-0,0728
Кут моделі $\alpha = 75^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 90^\circ$ відносно потоку			
12,909	0,140	1,010	-0,0509	12,757	-0,229	0,973	-0,0141
13,369	0,162	1,019	-0,0514	13,308	-0,229	0,971	-0,0149
14,496	0,174	0,965	-0,0497	14,677	-0,226	0,931	-0,0155
Кут моделі $\alpha = 105^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 120^\circ$ відносно потоку			
10,516	-0,595	0,972	0,0668	10,154	-0,896	0,907	0,1227
12,296	-0,625	1,018	0,0690	12,675	-0,882	0,962	0,1263
13,139	-0,593	1,002	0,0668	13,936	-0,867	0,962	0,1231
14,758	-0,642	0,924	0,0560	14,852	-0,873	0,940	0,1216
Кут моделі $\alpha = 130^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 140^\circ$ відносно потоку			
10,829	-1,110	0,802	0,1325	15,770	14,919	-1,176	0,752
12,279	-1,126	0,879	0,1361	16,232	15,701	-1,201	0,743
14,009	-1,102	0,835	0,1343	17,217	16,152	-1,214	0,747
15,777	-1,104	0,823	0,1349	18,015	17,227	-1,241	0,725
Кут моделі $\alpha = 150^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 160^\circ$ відносно потоку			
13,924	-1,096	0,779	0,1617	14,179	-0,976	0,492	0,1166
14,919	-1,0542	0,783	0,1577	15,770	-0,984	0,491	0,1159
15,777	-1,0693	0,780	0,1549	17,281	-1,016	0,507	0,1145
16,226	-1,045	0,777	0,1544	18,025	-1,050	0,517	0,1142
Кут моделі $\alpha = 170^\circ$ відносно потоку				Кут моделі $\alpha = 180^\circ$ відносно потоку			
13,744	-0,805	0,208	0,0616	17,631	-0,952	-0,006	-0,0040
14,166	-0,859	0,229	0,0662	18,548	-0,946	-0,006	-0,0036
15,831	-0,855	0,238	0,0668	20,212	-0,934	-0,005	-0,0031
18,017	-0,802	0,219	0,0631	21,361	-0,928	-0,004	-0,0027

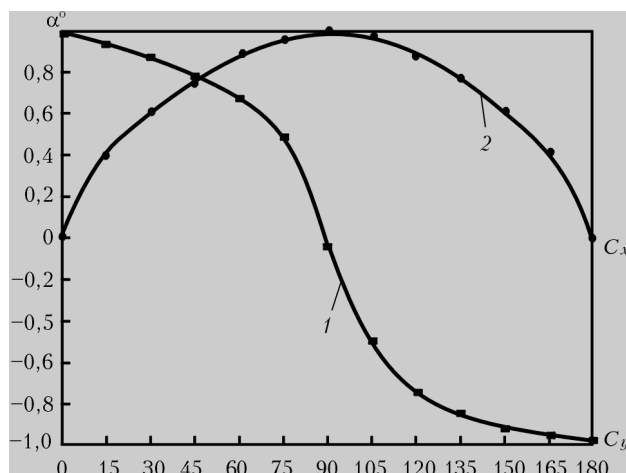

Рис. 4. Результати експерименту: 1 – C_x ; 2 – C_y

$$F_{x\alpha} = C_{x\alpha} \rho_w 0,5v^2 B; \quad (2)$$

$$F_{y\alpha} = C_{y\alpha} \rho_w 0,5v^2 L; \quad (3)$$

$$M_{z\alpha} = C_{mz\alpha} \rho_w 0,5v^2 L h, \quad (4)$$

де $F_{x\alpha}$, $F_{y\alpha}$, $M_{z\alpha}$ – величини сил і моменту, що діють на модель; $C_{x\alpha}$, $C_{y\alpha}$, $C_{mz\alpha}$ – безрозмірні коефіцієнти сил і моменту; ρ_w – щільність середовища; h – осад; α – індекс, що відповідає куту установки моделі щодо потоку.

З формул (2, 3, 4) значення $C_{x\alpha}$, $C_{y\alpha}$ і $C_{mz\alpha}$ визначалися відповідно:

$$C_{x\alpha} = F_{x\alpha} / \rho_w 0,5v^2; \quad (5)$$

$$C_{y\alpha} = F_{y\alpha} / \rho_w 0,5v^2 L; \quad (6)$$

$$C_{mz\alpha} = M_{z\alpha} / \rho_w 0,5v^2 L h. \quad (7)$$

Обробку результатів експериментів, які проведено, здійснювали за типовою програмою, що застосовується в аеродинамічній лабораторії ОНМУ [5]. Для виключення систематичних помилок, які викликано зовнішніми умовами (зміню температур, вологості й тиску повітря), досліди було рандомізовано. Під час організації досліджень складався план проведення експериментів, у кожній точці якого для зменшення погрішності проводилися не менш 4 дослідів з їхньою наступною обробкою.

Результати, які отримано, представлено в таблиці й на рис. 4.

Висновки

Дослідження, які проведено, дозволили визначити значення коефіцієнтів поздовжньої $C_{x\alpha}$ і $C_{y\alpha}$ поперечної сил, а також моменту $C_{mz\alpha}$, що виникає у вертикальній площині й діє на ЛБМП під час її руху в потоці.

Значення $C_{x\alpha}$, $C_{y\alpha}$ і $C_{mz\alpha}$, що отримано, може бути використано у разі розрахунку відповідних сил і моменту, що діють на геометрично подібні ЛБМП (БТР-3Е, БТР-3Е1, БТР-3м2, БТР-3ДО, БТР-70, БТР-80, БТР-80А, БТР-82, БТР-82А, БТР-82, і ін.).

Результати може бути використано як вихідна інформація для розробки математичних моделей, що описують динаміку руху подібної ЛБМП у воді.

Результати дослідження може бути використано в разі розрахунку пропульсивних якостей рушійно-рульового комплексу ЛБМП.

Дані може бути використано для оцінки безпеки експлуатації машин даного класу на водоймі в умовах змінної швидкості течії (повінь, руйнування дамб і гребель).

Список літератури

1. Крижний А.В. Розвиток і перспективи виробництва в Україні плавних бойових машин / А.В. Крижний, С.В. Бугаєв // Наука і оборона. – 2005. – № 4. – С. 53–56.
2. Судольский А.С. Динамические явления в водоемах / А.С. Судольский. – Л.: Гидрометеиздат, 1991. – 263 с.
3. *Перспекты новых образцов БТТ разработки ХКБМ им. Морозова.* – Харьков: ХКБМ, 1999.
4. *Трещевский В.Н.* Аэродинамический эксперимент в судостроении / В.Н. Трещевский, Л.Д. Волков, А.И. Короткин. – Л.: Судостроение, 1976. – 145 с.
5. *Беляев Г.В.* Цифровая система «Поток» для исследования моделей судов / Г.В. Беляев, Г.И. Качулин, Ю.Ф. Мотивенко. – Л.: Судостроение, 1970. – 114 с.
6. *Соляник П.Н.* Экспериментальная аэродинамика / П.Н. Соляник, М.Л. Сургайло, В.В. Чмовж. – Харьков: ХАИ, 2007. – 92 с.